

TỪ DIỄN ĐÀN DAVOS ĐẾN DIỄN ĐÀN PORTO ALEGRE

DANH ĐỨC

Năm 2001 đã bắt đầu bằng một sự kiện kép đồng thời xảy ra: từ ngày 25 đến 30.1 vừa qua, hai diễn đàn kinh tế đã đồng thời khai diễn, một tại Davos (một thành phố nghỉ đông ở Thụy Sĩ), một tại Porto Alegre (một thành phố cảng ở Braxin). Ở Davos, đây là lần thứ 31 mà diễn đàn quy tụ những nhà tư bản hàng đầu (1.000 nhà kinh doanh đứng đầu thế giới) cùng những học giả lừng danh nhất (250 tên tuổi lớn nhất, trong đó có các "giải thưởng Nobel kinh tế học), các đại diện các chính phủ (250 nhà lãnh đạo chính trị) để cùng nhau hàng năm suy nghĩ về những vấn đề đặt ra cho kinh tế thị trường. Ở Porto Alegre, đây là lần đầu tiên mà các tổ chức (phi chính phủ) chống toàn cầu hóa tập hợp với nhau để cùng đưa ra những tiếng nói của mình về một thế giới đang là nạn nhân của toàn cầu hóa.

DAVOS...

Từ 31 năm qua, do sáng kiến của GS Klaus Schwab, sinh năm 1938, nguyên là giáo sư môn "sách lược công nghiệp" đại học Genève, Davos được xem như là "thủ đô của chủ nghĩa kinh tế tân tự do". Nếu xem các diễn đàn Davos, hội nghị G7... như là những kỳ "cắm phòng" hàng năm [từ ngữ "cắm phòng" (retreat - retraite) này mượn của ngôn ngữ nhà thờ để chỉ những dịp đóng cửa tự suy ngẫm...] thì các diễn đàn Davos chính là những kỳ "cắm phòng" sâu xa nhất của thế giới tư bản. Từ ngữ "cắm phòng" này đang rất thời thượng: ngay cả ASEAN từ 2 năm qua cũng dùng từ ngữ này để gọi những hội nghị AMM của mình. Có thể thấy đây là diễn đàn lâu đời nhất của thế giới tư bản, trước cả các hội nghị thượng đỉnh G7 vốn mới chỉ bắt đầu cách đây 26 năm (từ năm 1975) ở Rambouillet (Pháp). Đặc điểm của Davos là, qua chia sẻ các tư tưởng của mình, giữa giới doanh nghiệp và học thuật với nhau, và giữa giới nghiệp chủ cùng các chính phủ, từ đó sẽ tự rút tía ra những xu hướng mới thích ứng với tình hình mới. Tuy Davos chỉ là một diễn đàn tư nhân, song do quy tụ những nhà quyết định trong thương trường và trong các chính phủ, nên những gì bàn bạc, thảo luận tại Davos sẽ là kim chỉ nam cho mọi người (tất nhiên thuộc thế giới kinh doanh). Có thể thấy điều đó qua chủ đề 10 diễn đàn Davos từ 1991 đến 2000 như sau:

1991 Ban lãnh đạo mới cho giới lãnh đạo toàn cầu.

1992 Hợp tác toàn cầu và siêu cạnh tranh.

1993 Tập hợp mọi lực lượng nhằm khôi phục toàn cầu.

1994 Tái xác định các định đề của nền kinh tế thế giới.

1995 Những thách thức đối với tăng trưởng.

1996 Kéo dài toàn cầu hóa.
1997 Xây dựng mạng lưới xã hội.
1998 Các ưu tiên của thế kỷ 21.
1999 Quản lý các tác động của toàn cầu hóa.

2000 Những khởi đầu mới: tạo sự khác biệt.

Chủ đề chính của diễn đàn năm nay là "Bắc cầu nối liền những khoảng cách phân hóa: xây dựng một lộ trình cho tương lai thế giới", cùng 3 chủ đề phụ là "Nhắm đến phản ứng dữ dội của toàn cầu hóa", "Vạch ra một tập đoàn toàn cầu", "Công nghệ sinh học; đường dẫn đến tương lai". Ngoài ra, khoảng 300 cuộc họp nhỏ song phương và đa phương cũng còn là nơi giúp cho các đại biểu đạt đến những thỏa thuận trong hậu trường trước khi dẫn đến những hiệp định công khai.

Nếu chỉ là một diễn đàn kinh tế, tại sao lại xảy ra những diễn biến chống Davos như biểu tình, xâm nhập...? Trước hết, vì lẽ diễn đàn này được xem như là "đầu não" của kinh tế tư bản, và trong bối cảnh chống toàn cầu hóa hiện nay, bất cứ những gì liên quan đến toàn cầu hóa đều bị xem là "nước lớn bóp nghẹt nước nhỏ", là bóc lột nhân loại... Thế nhưng, diễn đàn này lại chính là nơi mà các chính phủ của các nước mới hội nhập nền kinh tế thế giới, trong khi tham dự diễn đàn này, tự quảng bá cho chính sách kinh tế của mình và kêu gọi đầu tư. Người sáng lập ra diễn đàn này, GS Klaus Schwab đã giải thích như sau về diễn đàn này: "Vì lý do rằng giới tinh hoa của thế giới kinh doanh và chính trị hàng năm họp tại Davos này, người ta lên án chúng tôi là âm mưu chống lại nhân loại, lên án như thế chính là lẫn lộn giữa chứng bệnh và phương thuốc chữa trị. Thế giới này cần có một nơi nào đó để cho các chính phủ, các chủ nhân, xã hội dân sự gặp nhau". Năm nay, TTK LHQ Kofi Annan, 40 quốc trưởng và 250 bộ trưởng các nước có mặt tại đây cũng chỉ vì mục đích đó. Ngay cả hai ông Peres và Arafat cũng đã từng và đang gặp nhau tại đây, tất nhiên không để bàn chuyện kinh tế giữa hai phía Israel và Palestine. Năm nay, diễn đàn thuộc về các nước có nền kinh tế thành đạt nhiều trong năm qua như Mêhicô, Nga,

Ấn Độ... Những nhà lãnh đạo các nước này đã có mặt tại đây nêu bật những thành tựu của mình. Nga năm nay đã có thể đồng loạt báo tiếp tục trả nợ nước ngoài. Phó thủ tướng Phạm Gia Khiêm cũng có nhiều điều để hành diện vì những thành tựu kinh tế của VN trong năm qua trong bối cảnh không hẳn tất cả các nước Đông Nam Á cũng đều ổn định kinh tế và xã hội. Ngoài ra, ông cũng có nhiều điều mới mẻ để giới thiệu với giới đầu tư nước ngoài...

Trở lại với mục tiêu đề ra của diễn đàn năm nay là suy nghĩ về những phương tiện nhằm củng cố một sức tăng trưởng chung của thế giới đang có những dấu hiệu suy yếu tại Mỹ đồng thời bắc cầu nối liền những khoảng cách phân hóa, những nhà tổ chức diễn đàn đã có những sáng kiến gì về mặt tổ chức để đạt mục tiêu đã đề ra? Bản thân mục tiêu đề ra này (Bridging the Divides) chính là một tự điều chỉnh của cái gọi là "thủ đô", đầu não của nền kinh tế tân tự do trước làn sóng ngày càng gia tăng mãnh liệt chống đối hiện tượng toàn cầu hóa. Không gì khác hơn là đối thoại với những làn sóng chống đối. Năm ngoái, "ông chủ" của WF, GS. Schwab, đã chủ động mời đại diện các tổ chức phi chính phủ lừng lẫy của cuộc chống đối toàn cầu hóa đến Davos đối thoại. Năm nay cũng thế, các thủ lĩnh như Lori Wallach của Global Trade Watch, Martin Khor của Third World Network, Thilo Bode của Greenpeace và Pierre Sané của Amnesty International... là những đối tác đối thoại đầu đàn trong hàng ngũ các tổ chức phi chính phủ. Năm ngoái các thủ lĩnh nghiệp đoàn thế giới cũng đã được mời. Thế nhưng, chừng đó chưa đủ. Năm nay còn bổ sung thêm những vị khách đáng đàn mới là đại diện của các nước Nam, nhất là các nước châu Phi, vốn là những nước kẻ khổ là chịu thiệt thòi nhiều nhất trong quá trình toàn cầu hóa, phát biểu tại diễn đàn trong khuôn khổ 300 cuộc họp lớn nhỏ. Và kết quả là vào cuối diễn đàn, đã có những tiếng nói đề xuất tập trung giúp đỡ cho châu Phi. Điều này càng có ý nghĩa nếu so với thông điệp của TTK LHQ Kofi Annan năm nay đến đây để

một lần nữa kêu gọi các nước giàu nghĩ đến nghĩa vụ chia sẻ và tương trợ các nước nghèo.

PORTO ALEGRE

Song song với làn sóng toàn cầu hóa, làn sóng chống toàn cầu hóa, không hài lòng với những cuộc biểu tình bên ngoài các tòa nhà hội nghị, cũng tập hợp lại và năm nay đã thành công trong việc tụ tập ở Porto Alegre với mục đích cùng trao đổi những ý tưởng xây dựng lại một thế giới mới từ phía những người lao động thấp cổ bé miệng. Khoảng 3.000 đại biểu các tổ chức phi chính phủ, 10.000 người hoạt động đấu tranh đã tham gia 400 diễn đàn lớn nhỏ của diễn đàn xã hội thế giới Porto Alegre, một thành phố rất độc đáo từ 12 năm qua, dân chúng thành phố này tự tay bỏ phiếu biểu quyết các dự án chi tiêu ngân sách của thành phố.

Olivio Dutra, thống đốc bang Rio Drande do Sul (trong đó có thành phố Porto Alegre) trong tư cách "chủ nhà" đã phát biểu như sau về hội nghị này: "Từ ba thập niên qua, Davos tiếp đón một công chúng cùng chia sẻ một tầm nhìn độc nhất về toàn cầu hóa. Nay ở Porto Alegre này, những gì đang được thảo luận tại Davos cũng được đưa ra thảo luận song với một hướng nhìn khác. Những nhà hoạt động xã hội, các nhà học giả, các tổ chức phi chính phủ muốn thảo luận về một cái gì thay thế cho nền kinh tế tự do, về một sự phân phối tài nguyên và thu nhập công bằng hơn. Tập hợp được các tổ chức có những tầm nhìn khác nhau đã là một yếu tố tích cực rồi. Diễn đàn này, với tính đa dạng của nó trong nội bộ cùng một phe, phe chủ trương xây dựng một thay thế cho sự tồn tại tư bản. Đây mới chỉ là giai đoạn trao đổi làm nảy mầm những yếu tố mới dẫn đến một sự tổng hợp các ý kiến, chứ chưa thể trông đợi bất cứ một giải pháp sẵn có nào hay những nghị quyết dứt khoát nào trừ một nghị quyết mang tính tượng trưng: triệu tập một diễn đàn khác cho năm tới".

Một trong những vấn đề đặt ra không chỉ ở Porto Alegre là liệu chỉ có một quá trình toàn cầu hóa duy nhất cho hành tinh vốn dĩ là độc nhất này? Nếu là như thế, thì những khoảng cách phân hóa sẽ còn hơn nữa chứ không ở mức độ hiện tại. Phần nửa dân số thế giới thu nhập không đầy 2USD/ngày trong khi 12% dân số thế giới lại chiếm đến 86% tài nguyên. Mục tiêu của LHQ cùng các tổ chức thuộc quyền như IMF, WB...là từ nay đến 2015 giảm phân nửa số người có thu nhập dưới 1 USD/ngày. Làm sao giải thích với châu Phi (điểm tập trung chú ý của năm nay) rằng, số di dân châu Phi đang chết dần chết mòn vì HIV - AIDS mà không có thuốc chữa trị, là do...các hàng thuốc không muốn hạ giá bán, và còn đợi hoàn vốn (nghe ỉn) đã? Bởi thế không lấy làm

lạ khi BBC đưa tin Braxin dọa sẽ "copy" công thức sản xuất thuốc điều trị AIDS của Mỹ nếu Mỹ không giảm giá bán. Làm sao thuyết phục được châu Phi rằng toàn cầu hóa không bỏ quên châu Phi đâu trong khi châu Phi nay trở thành một châu lục đang "chìm" dần trong các hoạt động giao thương thế giới với chỉ 1% tỷ trọng mậu dịch thế giới năm ngoái so với 3% cách đây 10 năm? Nói gì với các nước đang phát triển nay đang bị thúc ép một một tháo gỡ các hàng rào thuế quan mặt khác phải tần tiện và giảm bớt những chi tiêu cho giáo dục và y tế để trả công nợ nước ngoài lên đến 2.200 tỷ USD? Chính vì thế mà Chủ tịch WB James Woltensohn mới phải lên tiếng giùm cho các nước phát triển chủ nợ: "các nước giàu vô ý thức quá!". Từ lâu, nhất là sau khi hệ thống kinh tế XHCN sụp đổ, ở Davos, người ta đã quen với lập luận "nước lên, thuyền lên" (Quand la mer monte, tous les bateaux montent) theo đó cứ việc mở cửa thị trường khắc sẽ có một tương lai tươi sáng, sẽ buôn bán phát đạt gấp trăm lần hôm qua. Thế nhưng, nay đã dấy lên những ý tưởng mới "kinh tế thị trường, đồng ý song không đồng ý với xã hội thị trường" (oui à l'économie de marché, non à la société de marché). Đó chính là nền tảng đầu tiên của làn sóng chống Davos, chống toàn cầu hóa ngay từ đầu thập niên 90. Song song, còn có tư tưởng hoài nghi vai trò các chính phủ trước những bất trắc của kinh tế thị trường và thị trường lao động. Khi chính phủ các nước kể cả các chính phủ thuộc đảng Xã hội châu Âu bất lực trước việc các công ty, tập đoàn thì nhau đóng cửa vô số hàng xưởng ở chính quốc để dời qua châu Á...thì huyền thoại "nhà nước quan phòng lo liệu tất cả" và các đảng xã hội châu Âu, cũng sụp đổ theo. Từ đó, người dân xuống đường cùng với các tổ chức phi chính phủ. Trước làn sóng đó, giới tư bản tìm cách nghĩ ra những điều chỉnh để tự tồn tại, khoác lấy bức bình phong mới gọi là "toàn cầu hóa mang bộ mặt con người" (mondialisation à visage humain). Đó là lý do tại sao IMF, một trong những đối tượng bị chỉ trích, đã phải đặt tựa cho báo cáo năm 2000 của mình là "Nền kinh tế thế giới phục vụ mọi người" (L'économie mondiale au service de tous).

Thật ra, một diễn đàn xã hội thế giới cũng không phải là điều gì mới mẻ. Ngay từ năm 1995, LHQ đã nhìn thấy đâu là mặt trái của kinh tế thị trường, của cái gọi là CNTB phi luân và phi luật pháp (capitalisme sans foi ni loi), nên đã triệu tập hội nghị thượng đỉnh xã hội Copenhagen. Mới cuối tháng 6 năm ngoái, một hội nghị như thế cũng đã được triệu tập bên lề khóa họp của đại hội đồng LHQ với chủ đề chính là "cần hợp tác hơn nữa và phối hợp hoạt

động giữa cộng đồng quốc tế và các quốc gia đang phát triển". Có khác chăng là Porto Alegre qui tụ những tổ chức phi chính phủ.

Có thể cảm nhận gì từ Davos và Porto Alegre? Trước hết, cả hai đều là những động thái nội tại của CNTB, mà mục tiêu là tự găm về những mặt trái, phải của chủ nghĩa này trong thực tế hàng ngày. Từ chục năm qua, kể từ khi hệ thống XHCN tan rã, không còn một hệ thống đối trọng với hệ thống TBCN để đấu tranh, bảo vệ hoặc cung ứng những quyền lợi và phúc lợi xã hội cho giai cấp công nhân. Trong khi đó, như đã thấy các chính phủ xã hội ở châu Âu, tuy cũng có đôi chút chăm sóc phúc lợi cho dân chúng, song do là những đảng "cải lương" chứ không là những đảng cách mạng vô sản, nên đã không đáp ứng được yêu cầu sống còn của người lao động. Trong một mức độ nào đó, chính tự thân hệ thống TBCN cũng có những tự điều chỉnh về mặt xã hội. Yếu tố xã hội (le facteur social) nay được nhìn thấy như là một yếu tố không thể thiếu được khi đặt bút phóng ra những dự án, kế hoạch lớn nhỏ, trong mọi lĩnh vực của đời sống quốc gia. Không thể không tính đến những cái giá phải trả về mặt xã hội (les coûts sociaux) khi tiến hành bất cứ một kế hoạch nào, từ xây dựng cơ sở hạ tầng đến đầu tư kinh tế, từ qui hoạch đô thị và lãnh thổ đến khoanh vùng sản xuất gieo trồng...Có thể thấy Davos và cả Porto Alegre như là những nỗ lực tự đánh giá, tự xét mình, tự điều chỉnh của hệ thống TBCN trong khi hệ thống CNXH tạm vắng mặt trong một thời gian. Cho dù những người tham dự Davos và Porto Alegre có đối nghịch với nhau, thì chung qui cũng vẫn thuộc về thế giới tư bản: những chủ nhân (cùng các học giả) và những phi chủ nhân. Thế giới tư bản nhờ tương quan mâu thuẫn, đối kháng đó mà vận hành đi tới. Nếu hóa giải được những mâu thuẫn, đối kháng đó, thì sẽ còn tồn tại, bằng không sẽ tự bùng nổ bên trong (implosion). Có thể nhìn thấy cả hai diễn đàn cũng như các hội nghị G7, rồi thì WB & IMF như là những động thái tự suy nghĩ, tự đánh giá, tự định hướng, tự điều chỉnh của các chính phủ và định chế tư bản. Tất cả để bổ sung cho nhau, tạo thành điều có thể gọi là cái ý thức của TBCN.

Có thể rút ra gì từ Davos và Porto Alegre? Trong khi tiếp tục tuyên cáo một cách kiên định một nền kinh tế thị trường theo định hướng XHCN, thì trong thực tế càng cần đề ý đến yếu tố xã hội của các kế hoạch của mình, sao cho phúc lợi xã hội không bị hy sinh. Bởi lẽ, nói gì thì nói, chính những gì nhân dân được hưởng, sau khi đã thực hiện nghĩa vụ công dân của mình, xác định bản chất của một chế độ ■